

Galîz Bir Kahramanın Sıfatı Olabilir mi?

Mehmet AYDIN

Metne yakalanmak

Hiçbir zaman yeni çıkan bir kitapla ilgili ilk yazan olmak gibi bir çabam olmadı; kimseyle bu konuda yarışmadım. Bunda akademisyenlikten gelme yavaşlığın da etkisi vardır belki. Akademisyen olmak ölçülü ve temkinli olmak anlamına da gelir bizde ve herhâlde başka yerlerde. Ayrıca akademisyenlerden ince eleyip sık dokumaları, kılı kırk yarmaları beklenir. Bu beklentiler akademisyenlerin kırsılaşmasına sebep olur ve Türk edebiyatı, roman, hikâye söz konusu olduğunda meydan akademisyen olmayanlara kalır.

Bir aralar yeni çıkan kitaplarla ilgili bir takıntım vardı ve onları okumak için hiç acele etmiyordum. Metni ne zaman ve hangi hızla okuduğumuz değildir önemli olan. Esas olan bir metni doğru okumak ve elbette doğru anlamlandırmasıdır. Okumayı hedeflediğimiz metnin iyi bir metin olması da önemli elbette. Kötü bir metni doğru zamanda okumak da fazla bir işe yaramaz.

Yeni veya eski ilgimi çeken metinleri okumaya yöneliyorum. Okuduğum ve yazmak istediğim eserle ilgili olarak yazılanlara her zaman ulaşmaya gayret ediyorum. Bunun işimi hem zorlaştırdığını hem de kolaylaştırdığını düşünüyorum. Şöyle denebilir: Bir işi kolaylaştıran nasıl olur da zorlaştırır?

Öncelikle metni sizden önce yazarlardan farklı anladıysanız ve yorumunuz farklıysa bunun üzerinde yeniden düşünmeniz gerekir. Ayrıca söz konusu metinle ilgili daha önce söylenenleri tekrar etmekten kaçınmak da yine size düşer.

İhsan Oktay Anar'ın yazdıkları her zaman ilgimi çekti, ürettiği metinlerin çoğunu okudum. Onun metinleri üzerine yazılanların da bir kısmını okudum. Aslında *Galîz Kahraman*'ı¹ okumak için de ne acelem ne de yeterince zamanım vardı. Başladım ve metin beni bırakmadı. Beni bırakmayan bir metni ne olursa olsun ben de bırakmam.

1 İhsan Oktay Anar, *Galîz Kahraman*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

Bir metinle ilgili yazılanları genel olarak o metni okuduktan sonra okumayı tercih ediyorum. Bazen tersi de oluyor. Önce bir metinle ilgili yazılanları, sonra söz konusu metni okuyorum. Söz gelimi Edward Said'i okuyanlar onun ne kadar çok metne gönderme yaptığını bilirler. Ben Said'i çevirilerinden okuyabildim. Sonra onun göndermede bulunduğu metinlerden bazılarını okuyabildim, niyetim Said'in okuduğu metinlerin tamamını okumaktı. Said'in göndermede bulunduğu metinlerin tamamını okumak imkânsız değildir belki, ama epey zordur.

Bizde bazı edebiyatçılar dilden ve dilcilerden uzak durur, onların yaptıkları işleri küçümserler. Bazı dilciler de bu konuda edebiyatçı meslektaşlarından hiç geri kalmaz. Onlar da edebiyatçıları dışlar ve küçümserler. Türk dili ve edebiyatı bölümlerinin bazılarında dilcilerle edebiyatçılar birbirlerinin ne yaptıklarından habersiz ve paralel yaşarlar, yazarlar. Dilciler edebiyat üzerine, edebiyatçılar da dil üzerine yazmazlar. Böyle olmayan ve böyle davranmayan dilciler de edebiyatçılar da vardır. Ben de bunlardanım. Dolayısıyla beni arada sırada edebiyat üzerine de yazmaktan hiç kimse alıkoyamaz.

Kurmaca metin, hayat ve dil

Romanı mı hayatla yoksa hayatı mı romanla açıklamak gerekir? Şüphesiz ne hayat romanla ne de roman hayatla açıklanabilir. Romandan hayatın zenginleşmesine vesile olması ve dilin sınırlarının genişlemesine katkıda bulunması beklenir.

“Edebiyat icattır. Kurmaca kurmacadır. Bir hikayeye gerçek bir hikaye demek, hem sanata hem de hakikate hakarettir. Her büyük yazar büyük bir düzenbazdır, ama en baş hilebaz Doğa da büyük bir düzenbazdır. Doğa daima aldatır: çoğalmanın basit aldatmacasından, kelebeklerin ve kuşların koruyucu renklerindeki müthiş derecedeki karmaşık aldatmacaya kadar, Doğa'da muhteşem bir büyü ve hile sistemi bulunur. Kurmaca yazarı yalnızca Doğa'nın ardından gitmektedir.”²

Çok roman okuyamadığım halde İhsan Oktay Anar gibi bazı romancıları özellikle takip etmeye çalışırım. Edebiyat metinleri üzerine çok yazı yazmam, aslında zaman yoksulluğundan yazamam da denebilir.

Anar'ın romanındaki İdris Amil Efendi, tam da tabiri amiyane ile sürseler kahramanlığın yapılaşmayacağı ve yakışmayacağı bir tip. Kendisini olduğundan farklı gören, kendi gerçeğinin asla farkında olmayan tipler şurada, burada yaşa-

2 Vladimir Nabokov, *Edebiyat Dersleri*, çev. Ayşe Lucifer Batur- Fatih Özgüven, Önsöz John Updike, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 40.

mıyor mu? İdris Amil işte onlardan. Galiz bir kahramanın sıfatı ancak ve ancak kurmaca bir metinde olabilir.

Kubbealtı'nın *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'ünde (2010) galiz sözü şöyle tanımlanıp örneklenmiştir:

GALİZ (Ar. gılzet “kalın, sert, katı olmak”tan galîz”) 1. Kaba, çirkin, nezâket ve terbiye dışı: *O mavi gömlekli sefil ameleler içiyorlar, çirkin, galiz bir sesle türkü söylüyorlardı* (Hüseyin C. Yalçın). *Arapça, Kürtçe, Türkçe en galiz küfürlerin birbirine karıştığı çığırta manzarayı lezzetle dinlerdim* (Ahmet H. Tanpınar). *Sarf edilen nükteler, cinaslar biraz sade ve yeknesaktır. Hatta biraz galiz olanları da vardır* (Selim N. Gerçek). 2. Kalın, sık, yoğun, kesif: “*Ebr-i galiz: Kesif bulut.*” *Bisât-ı galiz: Kalın döşek.*”

Galize sıf. Galiz kelimesinin tamlamalarda ortaya çıkan aynı manadaki müennes şekli. “*Em'â-i galize : Kalın bağırsak.*” “*Elfâz-ı galize: Kaba sözler.*”^{3*}

Galiz kahraman bir öbek olarak bir aktarma, bir alışılmamış bağdaştırma-
dır, “şu Dünya denilen *gebergâh*” gibi. Bu metinde ve başka metinlerinde Anar kelimenin tam anlamıyla ayrıksı tipler yaratır. İdris Amil Efendi de bir galiz kahraman olarak bu familyadandır, ayrıksıdır ve romandaki bütün olaylar onun çevresinde gelişir. İdris Amil Efendi'nin yazar olmak ve sanatçı (artis) olmak gibi iki önemli hedefi vardır. Elbette galiz bir kahramanın hedeflerine ulaşabilmesi beklenemez.

Galiz Kahraman'daki erkek karakterlerin çoğu gibi kadın karakterler de Mulla dışında bir ucube olarak çizilmiştir. Roman bu yönüyle çağdaş bir '*Acâyibü'l-Mahlûkat*' anlatısı olarak yorumlanabilir. *Acâyibü'l-Mahlûkat* anlatılarının Evliya Çelebi'nin ilgisine hayli mazhar olduğunu biliyoruz. Ben *Seyahatnâme*'nin Anar'ın romanlarını besleyen önemli bir kaynak olduğunu düşünüyorum. Üstelik bu konuda yalnız değilim.

Alphan Akgül anlatılarını, geleneksel metinlerle diyaloga girerek oluşturan İhsan Oktay Anar'ın *Seyahatnâme*'nin üslubunu ve hikâyelerini yeniden ürettiğini düşünmektedir. Yazarın “Anar'ın, Evliyâ'nın zihniyetiyle uyumlu bir sav ürettiği” iddiası da dikkate alınması ve üzerinde durulması gereken ciddi bir görüştür.⁴ Çelebi'nin dev anlatısı içinde çok zengin bir malzeme vardır. Bu malze-

3 *Sözlük maddesindeki Arap harfli (Osmanlı Türkçesi) karşılıkla bazı işaretler atlanmıştır.

4 Alphan Akgül, “Evliya Çelebi ve İhsan Oktay Anar'ın Ortak Üslubu: Fantastik mi, Keramet mi?”, *Çağın Sıra Dışı Yazarı Evliya Çelebi*, hazırlayan: Nuran Tezcan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009, s. 49.

me kurmaca metinlerde ve başka metinlerde kullanılabilir niteliktedir. Anar'ın *Seyahatname* ve başka tarihî metinlerle eserleri yoluyla kurduğu ilişki, tarihî metinleri ölü metinler olmaktan da kurtarıyor.

Metindeki bazı uzun ve secili cümleler de onu Evliya'ya ve başka tarihî metinlere yaklaştırır:

“Bununla birlikte kul kurduğu ve kader güldüğü hele hele efendimizin evlenmesi için validesi tarafından adanıp bahçeye kapatılan horoz durup dinlenmeden öttüğü için olsa gerek işler yolundan, rayından sapar gibi olmuştur.” (s. 35).

Metinlerarasılık açısından da *Galiz Kahraman*'ın zengin bir metin olduğunu söylemek mümkündür. Anar birçok metne örtük veya açık göndermeler yapmıştır.

Anar'ın romanlarındaki mizaha da vurgu yapmak gerekir. Metinde mizahın aracı dildir. İhsan Oktay Anar, eleştirilen çok katmanlı diliyle mizah üretmeyi denemekte ve bunu başarmaktadır. Anar'ın *Galiz Kahraman*'da ürettiği mizah için kara mizah demek mümkündür. Romanın adıyla başlayan ve metnin içinde devam eden ironi de kara mizahın üretilmesine katkı yapmaktadır.

Üst kurmaca

Galiz Kahraman'da bir üst kurmacadan söz edilebilir mi? Şimdiye kadar okuduğum yazılarda böyle bir soruna ima yoktu.

İhsan Oktay Anar üzerine yazılanlar da mutlaka romancının diliyle ilgili dikkatler ve vurgular var. Anar, dilde sınır tanımıyor, kelimeleri eski yeni diye ayırmıyor, kelimelerin eskisini de yenisini de kullanıyor. Bu bakımdan İhsan Oktay Anar'ın romanlarında sapmalarla ve metaforlarla dolu ibretiâlem bir dil vardır. Onun romanları tam da bu ibretiâlem dili yüzünden de benim de ilgime mazhar oluyor.

Semih Gümüş, Anar'ın sözcük seçimine vurgu yapıyor ve romancının sözcük seçiminin tutarlılığı bozduğunu düşünüyor:

*“Bu dilin sözcük seçiminin duruma göre tutarlılığı bozduğu söylenebilir. Oğuz Demiralp bu noktaya değinmişti. İhsan Oktay Anar bir yerde ‘isim’ derken öbür yerde ‘ad’, bir yerde ‘şehir’ derken öbür yerde ‘kent’ diyebiliyor örnekse. Sözcüklerin buldukları yere göre sesine ve soluğuna bakıyor aslında -yeni sözcüklere daha az rağbet gösterse de. Bu tutumu tutarlılığı bozuyor mu, bozuyor ama yazarın bilgisi ve denetimi içinde.”*⁵

5 Semih Gümüş, “Galiz Kahraman”, *Milliyet Sanat*, (Ocak 2014).

Her yazar sözcük seçimi konusunda özgürdür, hiçbir yazara dil dayatılamaz. Bir yazarın yansıtmak ve yaratmak istediği bir atmosfer vardır. Anar, yansıtmak istediği atmosfere uygun bir dil tercihi yapmıştır. Yazarın, roman diline yöneltilen eleştirilere kurmacanın içinden bir cevabı vardır. Anar'ın cevabının bir üst kurmaca oluşturup oluşturmadığını tartışmak gerekir. *Galiz Kahraman*'da Ümmü Gülsüm Kıraathanesinde düzenlenen *Avâma Açık San'atkâr Müellif Kursundan* söz edilir. Bu kursa devam edenler arasında İdris Amil Efendi ile Efgan Bakara da vardır. Bu kursa konuşmak yapmak üzere meşhur profesörler, yazarlar ve münekkitler davet edilir:

“Münekkid, çalıştığı dairede zimmetine 15.000 lira geçirdiği anlaşıldığından tevkif edilmişti. Bu elbette edebiyat camiası için hayırlı bir olay sayılmazdı. Çünkü dil yanlışları bulmada usta bir münekkidin kaybı, ortaya en az on kötü romancının çıkması demektir. Tevkif hadisesi hakikaten üzücüydü. Dil bir muhafızını kaybetmişti! Muhâfızlar olmadan da dil, elbette bozulur, yozlaşır! Fakat polisler münekkidi götürdükten sonra, talebeler Efgan Bakara'nın ne kadar salak olduğunu bir kere daha anladılar. Bu fodul kekeleye kekeleye, ona bakılırsa Don Kişot'un dilinin bozuk olduğunu söylüyordu. Keza Tente'nin İlâhî Komedi'si Rable'nin Gargantua'sının da dili bozuk ve yozdu. Çünkü sırasıyla İspanyolca, İtalyanca ve Fransızca, bir zamanlar cahil kölelerin ve serserilerin konuştuğu âmiyâne Latince'den yani vulgare Latinium'dan türeyen daha da âmiyâne, bozuk ve yoz dillerdi. Enayi utanmadan, romanda doğru-yanlışın değil, güzel-çirkinin işlediğini söylüyordu. Orduda yanaşık düzen neyse romanda da imla oydu. İmla kılavuzu aslında siyasi görüşleri ne olursa olsun romancıları “Sağa-sola...Dön!”, ‘Tüfek Omza!’, ‘Uygun adım...Marş’ gibi emirlerle bir Duce yahut Führer'in ve bu liderlere ibâdet eden kuru kalabalığın önünde kaz adımlarıyla yürüten bir yanaşık düzen tâlimnâmesiydi.” (Galiz Kahraman, s. 70-71).

Edebiyat dilinin standart dilden beslenmediği söylenemez, ancak bir yandan da edebiyat dili standart dili besler ve geliştirir. Edebiyat metinleri argodan da beslenebilir, geçmiş zaman anlatılarından da başka unsurlardan da. Yazarlar belli kurallara boyun eğmeye zorlanırsa edebiyat dilinin herhangi bir dili beslemesi beklenebilir mi? Bu durum yazarların bütün kuralları hiçe sayabileceği, altüst edebileceği anlamına da gelmez. Yine de bütün büyük yazarların müesses dille, verili dille her zaman hesapları olmuştur. Bunu söylemesi ve bilmesi gerekenlerin başında Gümüş ile Demiralp gelmektedir. Zira Demiralp ile Gümüş iki seçkin münekkittir, bense bir dilciyim, dil muhafızlığı bana düşmez mi?

Avama Açık San'atkâr Müellif Kursunun hocasıyla bir öğrencisi arasındaki diyalog Anar'ın dil konusundaki tutumuyla ilgili imalar da barındırmaktadır:

“İlk suali, yıpranmış ceketinin yakasından üzerinde yemek lekeleri olan bir fular fırlamış ve Lisan Müessesesi'nin neşriyatını takip ettiği belli, yirmili yaşlarda bir talebe sordu:

‘Nedensellikten kayan düşüncenin yaşamın işlevselliği üzerinde nasıl bir etkisi olabilir.’

Anlaşılan hoca allame biriydi ki, bu suale derhâl cevap verdi:

‘Toplumun sosyolojik yapısını oturtmak gerekir bunda. Budur sanatçının düşünsel görevi. Usumuzda yatanların iç gerçekliğinden, yapısal bir nitelik, işlevsel bir doku doğar özünde. Düşünselliğin ikliminden eser sınıf bilinci ve şiir sevgisi! Estetik güzellikten ödün vermek nedensellik boyutumuzu yozlaştıracaktır. Yaşamışlıkları nasıl gördüğümüzdür aslolan.’

Bu tür sorular ve cevaplar birbirini kovaladı. Anlaşılan bu şahısların her biri, lügatteki kelimeleri torbaya doldurmuş, rastgele cümleler kuruyorlardı. Cümlelerin anlam taşınması için özne, yüklem, nesne ve tümlecin olması kafi görünüyordu. Fakat anlamın tamamlanması için cümlelerin devrik olması şarttı. Çünkü edebiyatta devrim yapmanın başka çaresi yok gibiydi.” (s. 30).

Türkiye’de son birkaç yıl içinde yaratıcı yazarlık kurslarının sayısı talebe bağlı olarak artmaya başlamıştır. İhsan Oktay Anar kurmacanın içinden yaratıcı yazarlık kurslarıyla ilgili tavrını da göstermiştir.

Metnin hızı

Son olarak *Galîz Kahraman*’ın hızlı bir metin olduğuna da temas etmek gerekiyor. Belki de Anar’ın son romanı bu hızı sayesinde çok sayıda okuru teslim alıyor. Bu hıza Anar’ın kullandığı dil sayesinde ulaştığı söylenebilir.

Büyük deneme ustası Nermi Uygur kendisi gibi felsefeden gelen Anar’ın romanlarına dili dolayısıyla dudak mı bükerdi bilmem ama, o romanların ve özellikle son romanın tadı damağımda kaldı benim.

Anar’ın yeni romanı çok daha fazla konuşulup tartışılması gereken epey galiz bir metin vesselam. Okuyanlara...

“Hüüüüüüüüüüüüüüüp!Jjjjjjjjjjjjjjt! Na-ha!”